

Alma d'a poesía gallega

Discurso lido o día 13 de decembro
de 1909 no acto da súa recepción,
polo ilustrísimo señor don

Amador Montenegro Saavedra

e resposta do excelentísimo señor don

Juan Barcia Caballero

REAL ACADEMIA GALEGA

Alma d'a poesía gallega

O solemne acto académico
en que foron lidos os dous
discursos recolleitos no
presente volume celebrouse
o 13 de decembro de 1909
no salón de actos do Ateneo León XIII
de Santiago de Compostela.

A edición dos textos realizouse
a partir dos manuscritos conservados
no arquivo da Real Academia Galega
e da súa publicación no *Boletín de la Real
Academia Gallega*, 35 (20 de abril de 1910).
Respectouse nela a redacción orixinal.

Edita
Real Academia Galega

© Real Academia Galega, 2024

Deseño da colección
Grupo Revisión Deseño

<https://doi.org/10.32766/rag.436>

Alma d'a poesía gallega

REAL ACADEMIA GALEGA

A Coruña 2024

Discurso do ilustrísimo señor don
Amador Montenegro Saavedra

Siñores Académicos.

Sempre teredes pobres antre vosoutros, dixo quén nunca errou e n-estas palabras hase buscar a razón d'a miña presenza aquí. Era preciso que n-esta reunión de xente rica de inxenio, de potentados d'a idea, de *pudientes* d'a palabra, de capitalistas de méretos, en fin, houbera quén sin nada de todo eso se presentase ante vosoutros como un probe, mal vestido, que nin *Muxenas* nin *Fábulas y epigramas* son pano pra traxe de festa.¹

Grande é, certamente, a honra que me concededes; mais con ela honrádesvos tamen vosoutros, pois nada fai o home tan grande como a homildá que o leva ôs homildes. E como si fose pouco o dito, levásteila vosa bondá á sinalarme o sito que ocupou en vida un home douto: anque vos pareza estrano que o diga, acertados andivéstedes, pois homilde eu, teño algús méretos e danme éstes algún dreito pra vir no canto de quén, si pecou, foi de homilde e modesto, de Arturo Vázquez Núñez, de quén dispensárame de esquirbir largamente a circunstancia de telo feito en ocasión análoga máis douta pruma.

Entro, pois, sin máis arroteos n-o tema d'o meu discurso, si é que pode chamar-se e queredes chamar así á estas catro ideas mal espostas. Non encomenzarei, sin embargo, sin dicirvos as ansias por que pasou meu esprito escollendo o asunto, no medeo de angustias causadas por disgracias de familia e ocupaciós constantes, que me roubaban o tempo e ainda mais que o tempo, a dôce calma en que o esquirtor,

¹ Rífirse á dúas obras publicadas con eses nomes.

anque tan pobre sexa como o que neste momento vos fala, ha desenvolver o seu pensamento e valeirar a súa idea.

Titulo o meu traballo *Alma d'a Poesía Gallega* propoñéndome probar que na Fé, na Patria e no Amor hase de inspirar o poeta gallego pra merecer de tal o nome, pra ser eco d'os sentimentos d'o país, pra poñerse en condicións de que o escoiten, pra cumprir a minción subríme, providencial e reconocida en todos os tempos, en todas as edás e pobos, en todos os estados e civilizacións, que hastra antre os salvaxes brila o xenio d'a poesía y é unha muller, Anacaona, a que c'os seus cantos fai despertar a todo un Pobo. O poeta é eterno, vive sempre, domina e manda nos espritos: a súa importancia foi reconocida polo primeiro maxistrado d'o pobo máis positivista d'o mundo cando esquirbíu *que é máis útil á república que o dono de unha gran fábrica*.²

Pobre de estudos, que o tempo me levan e o espírito me renden as labores d'o campo (¡eu son labrego!), nin compitir nin seguir quero ôs qué, tomand'o lema d'os trovadores d'a Provenza, glosaron e comentaron aquel dístico famoso, que é por si solo unha poesía: son moito máis modestas as miñas aspiracións, ben que, como dito levo, son tamén poucas as miñas forzas e pouco o tempo de que dispor podo. Estes mesmos ringuilós son esquirtos n-o campo, rindido o corpo e aguniado o espírito, contemprando o triste espeutáculo que ofrecen as nosas aldeas, sin xente, que fuxe pra outras terras; sin froitos, que rouban malas anadas e malogran malísimos cultivos; sin espírito de defensa, que afoga a pesadísima lousa d'o caciquismo, que domina e degrada, asoballando no home o que tén de máis nobre e máis dino. Xa que non outra cousa, lévenvos as miñas palabras o cheiro d'as homildísimas frores d'as nosas montañas, o zombar d'as traballadoras abellas, o canto sin imitación d'os paxaros, o remor d'os piñeirales, o marmular d'as fontelas e... ¡as queixas dooridas d'os meus peisanos, d'esas que chamou o orador honradas masas, que amansan a terra c'o poder d'os seus brazos, regándoa c'o sudor d'a súa frente; que rezan na eirexa, coa ardente fé de almas sinxelas; que legran c'os seus cantares os romaxes e serans, que rîn, rîn sempre... menos cando atopan c'o cacique ou teñen que verse c'o secretario!

¡É preciso ir á conquista d'o noso país, que xeme baixo a máis ferrea tiranía; é preciso ridimilo d'a escravitú en que vive!

2 Roosevelt, *El Ideal Americano*.

Non-o domearon cuasi os romanos, non poideron facer nél asento os mouros antes e, si quixeron gozalo, tiveron os suevos que deixárense conquistar, e hoxe escravízao unha nube de malandrís que nin valor teñen pra dalo seu nome. Agora, pior que en tempos que se chaman de escravitú, ô chegar a unha aldea podedes preguntar *quén manda alí* e non vos dirán, podédelo ter por ben seguro, o nome d'ô que lexítimamente ou por lei debe mandar, si non o de algún desconocido, de fora d'ô país quizaves, que ergueu a súa casa como aqueles paxaros que, según dín, botan fora ô dono de un niño pra ocupalo eles enseguida.

Perdón, perdón, señores; mais, xa volo dixen: veño d'ô campo e non teño eu a culpa sí, c'ô soave cheiro d'as roseiras e o armonioso canto d'os páxaros, se mezcra outros cheiros e outras notas menos agradabres.

¡A Poesía! ¡O poeta! Non, non preguntedes a maoría d'os meus peisanos o que son.

Mitidos unhos nos negocios d'ô comercio, nono alcanzan, quizaves, ou consideran impropio d'a súa profesión acupárense de tales cousas; acupados outros nas labores duras d'ô campo, nono conciben; adicados estes â pulítica, alcóntranos inútiles; pensa un que é cousa de xente que non ten que facer, algún de tolos, quizaves, e poucos, moi poucos, nesta revolta de ideas, sacan a salvo á verdadeira e lle rende culto no interior d'a súa alma.

Mais o comerciante deixa un momento á vara e os númaros, sai ô campo, contempra, admirado, á obra de Dios e soña (sinte a Poesía); vai ô teatro e adeprende unha tirada de versos, que logo ripite con antuseasmo (confesa o poeta). Valeira o labrego en cántigas sintidas os sentimentos d'a alma e todos, todos renden un tributo â Poesía e ô poeta, como unha necesidá d'ô esprito. ¡Que siría d'ô mundo sin Poesía!

Mais á Poesía, si ha de encarnar n-o pobo; si o poeta, seu estromento e sacerdote, ha de entrerar, comprindo a súa minsión, prciso é que unha e outro vivan, rispiren e alenten na mesma atmósfera d'ô pobo, fuxindo d'as capas viciadas, nas que, como socede en algunhas cobas e minas, certos gases venenosos fan o aire impropio pr'a vida, ou fan esta penosa e chea de sofrementos, sin sol nin poesía. Priciso é que se alimenten d'os mesmos sentementos e d'as mesmas ideas, que forman como o armazón ou esqueleto d'a sociedade na que ha de vivir e pr'a que ha de cantar; prciso é, en fin, ispirarse e ter a mesma alma d'ô pobo que canta e pra quén canta.

Poesía gallega, pois, poeta gallego sin Fé, sin Patria e sin Amor, sentementos que alentan e ispiran a vida d'o noso pobo, eixes sobre que descansa e xira (e o contrario nunca os meus ollos vexan) a nosa sociedade, *eu non-os concibo*.

¡Ohu! sí. Non fan o poeta solo os versos ou a brillante prosa, como non fai a meiciña a caixa en que nola despachan na butica e se aprecia *polo que leva dentro*, como polo que levamos dentro facémonos apreciar nós, verdadeiras caixas, caixas maravilosas; mais solo pola maravillosa forza que nos sostén: a alma.

Alma d'a poesía gallega, forza que ha de darlle alento e inspirar ô poeta nos seus cantos, han de ser os elementos que forman a alma d'o noso pobo: á Fé, á Patria e o Amor.

Non penso que sexan os sentimentos ditos propios solamente d'o noso país e d'a súa poesía, non; librárame Dios de soste que solo teñan realidade e vida na nosa; mais, sí, soste que, como en pocas encarna, e ben como a ser a súa esencia.

Dend'o principio d'o mundo e n-a hestórea d'os pobos todos, alcontramos á Fé primeiro, á Patria despois e sempre o Amor xogando entre as cordas d'a lira d'o poeta. A primeira oración d'o primeiro home non puido ser mais que un canto â Divinidá, un canto ispirado na Fé, e nos cantos d'os primeiros pobos, cuáseque non demarcadas ainda as nacionalidás, precíbese o sentemento, moitas veces misturado e confundido coa xenreira ô viciño.

Non se canta o que non se ama, que hastra o odio ten raigañas no amor. Canta primeiro o home á Dios, mais logo canta a súa compañeira, canto subríme de amor que escoita á Natureza enteira e imita nun hino xigante de armonías, que doocemente se abanan en ondas de agradabres cheiros; hino xigante, a formar cuia *gama* o mesmo contribuye a molécula que xira a impulso d'a atraución, que o mar, que brúa, ou ó volcán, que trona; a insignificante libélula, rindindo entre aleteos de amor á súa curta vida no leito formado no caliz de unha rosa, como a fontela que gurgula, o regato que marmurexa, o airiño que sospira... o poeta, que armoniza tantas espaxadas notas, compón o seu canto e devólveo ô pobo, pra que o pobo o reconza e o entone.

Saltai pol-os escuros imperios de Asia, onde non faltarán exempros; vinde a Grecia, parade en Roma. Nun e outro continente, a enchente de dioses, c'os mesmos defeutos qu'os homes, fai enfriar o sentemento relixioso d'os seus cantos; mais en troques, vede que fermosas os inspira o sentemento d'a Patria. E non é prciso,

notádeo ben, que a Patria cantada teña seu asento nunha gran extensión de tarreo, e entre as pequenas naciós de Grecia ¡canto antuseasmo e canta gloria!

Atenas, Esparta e tantas outras pequenas repúblicas, non máis grandes que un pano, como algunha vez e por bulra se dixo, tiveron seus poetas, cantores d'a libértá e gloria d'a Patria, que fixeron sonar a lira nos campos de batalla, pra cantar á viutoria, como en Maratón, ou o sacrificio, como nas Termópilas.

Non ten Roma cantos tan potentemente inspirados no sentemento d'a Patria e si a midir se fose este polo tarreo, en sito algún poidera arrincar notas de máis guerreira armonía.

Entre as naciós modernas, ¡cantas pequenas poideron dar leuciós de sacrificio e antuseasmo patriótico! Mais veñamos outra vez a Galicia, veñamos á Terra d'os nosos páis, á que encerra, coas cinsas d'os nosos vellos, o xermen d'o seu futuro grande; á que solo agarda que o arado ou a haixada rompan a codea, pra lanzar ô vento froitos que logo recolla unha xeneración que debemos insinar e dirixir pra que nonos apedre.

Si franco querés que sexa, coa fé mais firme nun amancer incomparabre pra Galicia, tembro cando voto unha ollada sobre esa mocedá de vellos, nos que, o cretinismo inteleutual causa o enquerquenamento d'o corpo; o vicio en que vive e a folganza en que se consome, afogan á grandeza de pensamento e matan o esforzo que necesita o herdeiro de unha gran fertuna, pra non malgastala ou precurar non lla rouben.

Mocedá gallega, si o camiño non deixas que agora sigues, non serás, non, a que ha gozala alborada d'o novo día. Si non estudeas nas aulas, non traballas nos talleres e no campo; si non viaxas e non foxes d'a atmósfera d'a pulítica, que todo o envenena, si non deixas os lugares de pirdición en que *mátalo tempo*, nada de tí pode esperar a Patria. Erguete e pensa que, como dixo un esquirtor español en inxeniosa e profunda frase, *o neno é o pai d'o home*.

Perdonai si o espeutáculo triste que ôs meus, como ôs vosos ollos se desenvolve, arrinca d'a miña alma palabras de amargura. Si perdémola mocedá ¿que será de nosoutros?

“No hay arte con que disimule el poeta la falta de convicción” dixo Valera:³ no meu pensar, estas palabras d’o gran erquirtor castillano, tanto queren dicir como que o poeta necesita sentir o que canta, ter fé no ideal en que se inspira, fé basada na convicción, que non pode finxirse, nin pode disimular o arte, por esquisito que él sexa. Poideran compretar este pensamento, outras palabras de Oyuela, quén asegura que o cosmopolitismo non deu de sí nin dará nunca nada fecundo.

Ou teño que confesar a miña curtedá, ou o dito ben ser a afirmación e a confirmación de que o poeta *debe sentir o seu país*, debe escoitar os remores d’as súas carbaileiras, debe poñerse â fala coas ruinas, debe recoller d’o pobo as legrías e as tristuras, debe ser o que faga soar as cordas d’os seus sentimentos e afeutos.

Ben sei eu que vivimos nunha edá en que parez reinar nos espritos o afán insano de esborrallalo todo; ben sei que, como dí o antes citado autor, “domina un prurito de impiedad y rebeldía blasfema” e que a mocedá corre tras un ideal mintido, perecendo, como a volvoreta, antre a chama enganadora; no fogo d’as non reprimidas pasiós; mais “sobre el corazón del hombre —dixo outro esquirtor— está impreso el semblante de Dios”⁴ e si esto é certo, “si la poesía realista ó naturalista vale poco y el verdadero valor de la poesía está, no en lo real, sino en lo ideal, en la pasión, en el sentimiento que produce el objeto en el espíritu de quién lo contempla”⁵; cando responderá millor o poeta gallego que cando cante á Fé, que alentaron nosos país e vive nas nosas montañas, á Fé que os guiou en canto grande emprenderon, pola que loitaron, na que viviron e nos deixaron, como patrimonio d’a alma, como ideal no que mantiveron o espírito?

¡Ohu! sí. Os atardeceres n-a nosa terra son relixiosos, inspiran Fé.

O sol escóndese tralos piñeirales, dóbranse n-o choo ou fúndese n-o mar; escoitanse os cantos d’os pastores aquí e d’os mariñeiros alá, cantos que suben â montaña, a Dios, en ondas de invisibles cheiros e de infinitas armonías; séntese o zoar d’as abellas, o bater d’os remos, o soave *queixume d’os pinos...* e dominando todo a campana d’a hermda, tocando a oración.

3 *Cartas Americanas*. Primera serie, Madrid 1868, pág. 76.

4 Aparici y Guijarro.

5 Valera cit.

A poesía de aquelas horas en que todo esmorece, se recolle e dorme coa noite, como aquelas en que desperta coa alborada, tén alma relixiosa e o poeta que a canta precisa ter Fé.

Un poeta sin fé ama as ruínas, non polo recordo que encerran, sinon por seren tales ruínas; no pode construír e nos outros necesitamos levantar; falaría nunha lingua desconocida pra maioría d'os noso pobo, precisamente cando reclamamos un medeo de expresión d'os sentimentos de todos. Un poeta sin Fé non pode respetar o noso pasado, nin ter esperanza no que está por vir.

Temos que continuar a nosa hestórea, temos que levantar os espíritos, fundíndoos nun ideal común e non me parez sexa ó millor modo, rair de eles o que de máis nobre teñen, o que os fixo grandes un día baixo o sino d'a cruz que dend'o máis alto d'as nosas torres derrama os beneficios de unha Relixión de par e caridá.

¡A Patria! ¿Pro teñen patria os gallegos? preguntoume en certa acasión e *con segunda*, un ilustrado fillo d'a nación veciña.

Sí, temos os gallegos patria, por ela sintimos os fillos de este país forte amor e si queremos que Galicia *volva a ser*, si queremos que *volva a andar* a nosa parada hestória, preciso é barrer d'os espíritos a d'uda que envolven e o desalento que levan a alma as palabras d'o portugués.

Quizáis é este o punto en que o poeta gallego estivo máis froxo, quizáis ó que menos ispiroou os seus cantos e este fenómeno invito á estudar ós doutros que me escoitan.

Sigros tras sigros de esquencemento e dispregio, ano tras ano de tiranía, roubaron ós gallegos a fé na Patria: sintiana, non cabe dudalo, defendérona sempre, hastra renderlle a vida, mais confundindo, quizaves, con ela ós que facendo mal uso d'o poder, a asoballaban e asoballan, non alcontraron méritos pra cantala. Socedía como a aquel que tén unha mai que o maltrata: non alcontra motivos pra ensalzala, mais defénda; non pode querela; pro respetaa e por nada pimiriría vela aldraxada.

Quizaves non se ocorreu ós nosos poetas preguntárense que é á Patria pr'os gallegos, quizaves feita a pregunta non souperon, ou non se estreveron a contestala. Era pra unhos e aínda é Galicia a última d'as provincias españolas, a *Cenicienta*, como máis de unha vez se lle chamou e por consiguiente, coa menor cantidá pusibre de patria; era pr'outros un anaco roubado á Portugal; pra non poucos un país de parias,

terra abonada de caciques, sin lei á invocar os dreitos que dá a Patria, anque cargando con todolos deberes; pra poucos, moi poucos, capaz de recramar e gozar o dreito de poñerse â par d'as demais rexións, de figurar, quizais, en primeira fila antre elas.

As ideas ábrense camiño ô fin, os espiritos levántanse, precíbense os raios que anuncian a aurora de un novo día e son os poetas, que, pois, como dixo o orador, *teñen algo de videntes*, os que a saudan c'os seus cantos.

É preciso confesar que n-o medeo d'as dudas corren âs veces piligro as ideas; que algún eco sonou de rebeldía. Nacesario é encaixalos pensamentos, facendo ir xuntas a imaxinación e a refreusión.

Eu, señores, ei valerme de un exemplo pra espresalo que sobre o importantísimo punto penso, e perdonai a forma, moi en uso nos nosos campos.

Teño, señores, unha casaña, modesta, probe, quizaves, mais... é miña e quéroa como âs miniñas d'os meus ollos, como â mesma vida. Si a vise atacada, si alguén quixera desconocer o santo respecto que eu gardo âs d'os meus viciños, acodiría a impoñerme dende onde me alcontrase; si pegase lume nela, correría á apagalo; si por algún lado quixese esborrallarse, xuntaría as miñas forzas todas e precuraría sostela e reparala. Defenderíaa, en fin, sempre e defenderíaa dend'o portal hastra o tellado, dend'o piso baixo hastr'a guardilla, c'o mesmo antuseasmo e sin reparar no sacrificio d'a propia vida.

Mais o dito non priva pra que dentro d'a miña casa teña un currunchiño, que eu quero sobre todos. Niño d'os meus amores, sito a que me ritiro a descansar, a ler ou esquirbir e no que recibíu e ricibe a alma os máis puros goces e castos praceres, o cariño que lle gardo, en nada fai menguar o que á casa enteira teño, e visitoo a menudo, e adorno e penso nél sempre que estou lonxe.

Nosa casa é España, Galicia o currunchiño que máis queremos ¿ha de estrañar a naide que o mostremos así, sempre e en todas partes; que precuremos *adornala* con cantos adornos poidan outras rexións adornarse, que con cariño a nomeemos, que por ela morramos, lonxe, de saudades?

Quizaves unindo o meu currunchiño â casa d'o viciño, faría unha boa casa e a cousa non tiña dificultades que eu ven sei que o viciño, meu hirman, tamén o desexa; mais ¿a que ambición que quizaves non se apañou bèn coa filicidadá? ¿A que meternos en obras pr'as que acaso non estamos preparados? Outro é, quizaves, o distino d'o meu carto: *sin tapiar a porta que o une ô resto d'a casa, ben pode abrirse outra pra d'o viciño, y estonceas...*

¡Poetas gallegos, nosa Patria é España!

Certo que por moitos anos fomos menospreceados, que se nos aldraxou sin conciencia nin caridá; que aínda xemen aquí miles de españoles, baixo a despótica tiranía d'os caciques, mais... ¡é nosa mai!

Poetas gallegos, cantade, cantade una Patria común de todos os españoles, que se inspire no respecto a todas as rexións, que funda e xunte a todas nun ideal común, en canto pusiñbre sexa e consinta o distinto modo de ser de cada una; sende como as ondas hertzianas d'os sentimentos e afeutos antre a nosa i as demais rexións e amancearán millores días. ¡Ohu! quén sabe si, lazo de unión antre dous pobos grandes, como quer Menendez Pelayo, estará reservada a Galicia a misión de unilos na Hestorea!

Recordai o que antes dixen d'a porta que n-o meu cartiño podía abrirse, *sin cerrar a outra...*

Ahí tendes, poetas d'o meu país, ahí tendes un asunto pr'os vosos cantos. Descolgai as vosas liras e cantade, cantade a patria grande d'o futuro, abrindo, nunca cerrando portas; sementando o amor, nunca a xenreira e o odio, non deixándose levar pola pasión, nin dominar polo egoísmo. Fai anos que estes mesmos sentimentos arrincaron d'as cordas d'a miña probe lira estes versos

Cantores ispirados,
Os que a Galicia o numen adicastes
Y-a fermosura d'o seu choo cantastes,
Vosos plectros dourados
Temprade e dinamente
Nosa Patria ensalzai constantemente.

* * *

Quén ama tén que cantar o Amor e así os nosos poetas, namorados d'o ceo sempre azul que nos cobre, d'a terra fermosa que nos fai amabre á vida; d'o mar que garimosamente abraza e azula... d'a hestorea que conta e d'a tradición que garda e transmite canto de grande, nobre e poético encerra o noso pobo, d'a tradición que é o mesmo pobo vivindo na mamorea e no curazón; os nosos poetas cantaron o Amor.

Cantaron o Amor en totalas suas formas lícitas e desde Macías, rendendo á vida antre as notas ispiradas de un canto á Rodríguez de Padrón, fuxindo d'o mundo e dispidíndose en sintidos versos e d'estes ôs nosos días, sempre tivo á lira gallega nas súas cordas as máis doces notas pra cantalo Amor. Por eso, sin duda e como hoxe o italiano, según Menendez Pelayo, foi en tempos o gallego o idioma do Amor e en gallego cantaron os poetas todos d'a Península, dendes Alfonso X, D. Diniz e os autores d'os famosos cancioneros d'a Vaticana e Brancutti hastra nosos días.

Foi o P. Sarmiento, aquel gran gallego, como lle chama o autual Obispo de Jaca e cuyas obras pra vergonza e daño noso, siguen sin publicarse; foi Sarmiento quén ouservou o *caracter femenino* d'os cantos líricos populares de Galicia, cando dí *que na mayor parte d'as copras gallegas falan as mulleres c'os homes* porque *en Galicia as mulleres non solo son poetisas, sinon músicas naturales e elas non solo compoñen as copras, sinon que lle adoutan o tono.*

Dedúcese de esto que a alma d'a poesía gallega é de muller e a muller non se comprende sin o Amor. Cando a muller canta ¿que cantará?

Queixas dooridas de amor e celos forman o fondo d'a poesía popular gallega. Os lamentos, as maldiciós contra os caciques, causa principal d'a nosa disgracia e miseria, viñeron despois, que o caciquismo, como a grama e a herba conteira, veu de fora.⁶

A tradición, pois, d'a nosa poesía pintanola ispirándose no Amor e, como dixeran xa, a tradición e o pobo vivindo na mamoria e no curazón d'as xeneraciós. A tradición, pois temos que acudir, si queremos facer andar á nosa pasada hestorea, insinando ôs que tras nos veñen a veneración e o respecto o pasado grorioso, sin deixar por eso de abrir os ollos â esperanza de un futuro grande: que deprendan, e non esquezan, que foi Galicia a cuna d'a poesía española e que de aquí baixou un raudal de poesía lírica que correu logo por toda a Península.⁷ Que deprendan a honrala lingoa en que trovaron de amores os primeiros poetas españoles e d'a que teñen ainda que valerse os poetas gallegos pra facer brilar o seu mérito, que non en van, dí un esquirtor, están intimamente unidas e relacionadas a ispiración d'o que escribe, seu modo de pensar e sentir e a forma que pra espresalo emprega.

6 Di a lenda que como se queixare certo pai de que non tiña que dar â facer a un fillo, certo estranxeiro, qu'o escoitaba deulle unha similla, asegurándolle que sementándoa n-os campos non tiría o mozo moito lugar a estar parado. Fixoo así o pai, que era labrego e dese entonces data o nacemento da grama e a herba conteira, como unha d'as mais terribres pragas d'a Agricultura.

7 Menéndez Pelayo.

“Cuiden las regiones de conservar con su lengua su espíritu, —dixo o Marqués de Figueroa, cando pensaba máis en literatura que en política—, cuiden las regiones de conservar con su lengua su espíritu y no pierdan aquella si no quiere perder este”.⁸ Con estas palabras quixo, sin duda o noso peisano, contestar a outras inxustas, de Valera, queixándose, *como patriota*, de que désemos os gallegos e os catalás, na que él considera manía, de empregar o gallego e o catalán nos nosos esquirtos.

Non é solo Valera, outros *deron n-a mesma manía*; mais non, por fortuna filólogos tan notabres como F. Díaz e M. Mayer, además, que reconocen nas obras d’os nosos trovadores os elementos e carauteres de unha antiga poesía popular, é dicir, o “algo propio y característico del pueblo gallego” de que fala Menéndez Pelayo.⁹

A lingoa é a nación que latexa e vive. Mirai á Polonia: consérvase en ela o esprito de nacionalidá por que non quixo esquencela lingoa.

Vou conociendo a necesidá de poñer fin a estes ringuilós, mais antes permitídimе un recordo.

Sufría os ensames de fin de curso un fillo meu, mozo de poucos anos, dotado de unha alma sensibre e soñadora, alma gallega ô fin.

Como premeo, si o resultado correspondía ô esforzo, ofrecéralle vir á esta Cibdá, visitando o sepulcro d’o Apostol na grandiosa Catedral (a Fé), os de Rosalía de Castro e Alfredo Brañas en Sto. Domingo (a Patria), o Hospital, a Universidad e... a casiña en que nacín (o Amor).

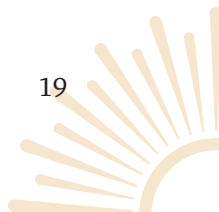
Satisfeito quedou e contento o mozo d’a primeira parte d’o noso programa, e, anque non tanto, tamén d’a terceira.

Ese gran tempro, honra d’os pasados sigros é dino sepulcro d’o Patrón de España, adimira e antuseasma ô que por primeira vez o visita: un esprito soñador pensa que ainda cruzan aquelas naves as sombras d’os Xelmirez, d’os Suarez de Deza e d’os Fonseca, que solo poideron botarnos en cara o enfriamento n-a Fé que ergueu torres e bóbedas.

Quixera pra Universida en que ricibín leucios de sabios que xa morreron, quixera pra ese Hospital, os legados de un Carnegie ou un Rokefeller, mais anque modestamente sexa e privados d’a *autonomía* de que os seus fundadores os dotaran, van

8 Conferencia n-o Ateneo de Madrí.

9 La Riega. *Amadis de Gaula*, pág. 53.

comprindo a súa minsión, sostendo o bon recordo d'ó pasado e sendo unha espranza pr'o vindeiro.

Vamos â segunda d'as visitas.

Era a tardiña, cando tomamol-o camino d'a vella eirexa, hora escollida por mín como a máis poética e propia pra visitar un cimiterio.

Figurábaseme ô entrar na eirexa (nunca a visitara), que unha raiola de luz entrando por algún ventanal e pousando sobre as pedras que cobren os restos d'os dous poetas, guiaría os nosos pasos e pensabaalcontrar aqueles rodeados de croas e recordos de admiración e agradecemento, gozando por adiantado coa empresión que ritrataba nos seus ollos aquel rapaz.

¡Que desencanto, señores! ¡Que triste recordo ven â miña mamoria!

Diante de aqueles sepulcros, abandonados, despois de atravesar a eirexa, fría, descoitada e hastra parezme que ameazando arruarse, eu non sei o que sintíu meu fillo, pois non deu unha fala. Solo cando deixamos aquel lugar, despois de rezar unha oración e poñer sobre a pedra unha fror d'ó campo, solo cando cruzámola porta, saindo, escoitei que dicía: ¡que pobre todo!

Pobre, en efeuto, pobre aquilo; pro máis pobre a alma de un pobo que o consinte.

Acabo, pois, pidindo que, pois honramola Fé no gran tempo, exercémola Caridá e o Amor no Hospital e na Universidá, non esquenzamola Patria, que simbolizan aqués dous sepulcros. Honrémoslos como se debe ou vaiamos a esborrallalos, aventando unhas cinsas que non merecemos gardar.

Quén non venera a mamorea d'os seus vellos, perdeu á fé, esqueceu a Patria e non sinte o Amor.

Dixen.

Resposta do excelentísimo señor don
Juan Barcia Caballero

Siñoras e señores:

Veña en bora o novo académico á compartir con nosco os nosos traballos e felicémonos todos de télo por compañeiro. Non fay falla nominar miudamente os seus merecementos. Escrebidos están polo mesmo autor n'os seus feitos, compridamente abundosos e non menos compridamente merecedores de tamaño homenaxe. Porque n'esta nosa Academia compren homes travalladores e avisados capaces de atopar onde están aniñadas e como perdidas as noticias d'a nosa hestoria, d'esta nosa hestoria rexional tan viva, tan palpitante, tan chea de groriosos acaecementos non somentes pra nos, que n'esta terra nacimos e vivimos e polo mesmo amamos con tolemia, senon pra España inteira, tan misturada en todo tempo con nosoutros que antr'ela e nos non cabe alexamento nin separanza. Qu'esto é quezais e sin quezais o que mais importa. Conocer yestudiar o noso pasado n'os monumentos qu'o tempo vay rachando yesmorecendo; e n'as estatuas hieraticas e inmóbres que erguidas e direitas n'a derruida hornacina ven pasar os anos tralos anos; ou yacentes e medio sepultas antre silvas y-espadas dormen o sono d'olvido; n'as lousas borrosas mudos enimas que tan soo falan á quen con sabencia lles preguntan; n'os vellos e afumados pergaminos, únecos testigos que perduran d'os seus tempos, esto é o primeiro e principal.

E que este conoecemento chegue á nos envolvemento n'as vellas e nobres vestiduras d'os nosos abóos, ou aliñado con mais moderna vestimenta é —téndio por certo— cousa secundaria e de menos fuste. Os idiomas non son nin poden ser cousa inmutable e cristalizada, sin variación e sin progreso, caracteres que sóo corresponden á cousa que non soilo está morta xa, senón que nunca foi viva. A vida é cousa mudable e progresiva en sí mesma, cambea c'os tempos, adaptándose á eles e con eles vivindo, que n'eso mesmo consiste, e canto vive participa d'este movemento e d'este modo

de ser. E antr'as cousas vivas atópase o linguaxe, ou mais ben, os idiomas que, coma cousa propia y-escrusiva d'o home, con él cambéa e con el se modifica. ¿Porqué empeñarnos, pois, en matalo, facendoo cristalizar n'unha época ou n'unha forma invariabile? E digo esto polo que agora se verá.

* * *

En amor á Galicia, á iso que con frase non sei hastra qué punto gráfica, atinada, douse en chamar *pequena patria*, non penso que naide me gane, nin siquera que me vaya ôs alcances, pero teño á ise respeito certas ideas propias que quezais non son as de todos. Non se me antoxa por caso que, para facer profesión de fé gallega, seya preciso falar sempre y-en todas partes n'a nosa lingua, como si n'iso soilo consistira todo; e moito menos por de contado, si con eso se quér ou se intenta dar á entender menosprecio ou abafallo prá a castellana. Gallego de corazón non penso qu'ise amor â miña terra poida opoñerse nunca ô meu amor á España; e si n'ô meu peito ten un altar a bandeira azul e branca, outro non menos santo nin menos reverente ten a gualda e roxa, e asi coma non sei tolerar, nin quero, que diante de min s'aldraxe á Galicia, d'ô mesmo xeito nin sei, nin quero facélo que se faga á España. Tan gallego coma o que mais, pero tan español coma gallego.

N'isto d'os idiomas compre ir con moito tino e non botarse á barullo veiga adiante. Sobre todo —e non quero meterme á fondo n'ista custión que non é d'agora facélo— hay que fuxir coma d'o lume de armar andamios d'artificio pra sostér n'eles afirmaciós absolutas ou teorías sin realidades nin consistencia. Unha lingua nin vive porqu'unha academia decreta a sua nascencia ou resurximento, nin morre porque unha autoridá calquera s'empeñe n'elo; senón que vive ou morre porque o pobo que lle dou sér, que é seu verdadeiro autor e quen n'ela manda e domina, usa e practica, porque n'ela atopa un bon instrumento. E namentras isto acontece, santo e boo e dino de todo alabamento é que se tolere, se respete, s'estudie e se perfeccione por aqueles á que corresponde e pertenece e por todos cantos de preto ou de lonxe con taes asuntos teñen que ver; pero sin qu'iso se traduza por imposición ou exclusivismo.

E acerca d'a comenencia ou desventaxa de conservar ou perpetuar d'unha maneira *oficial* —pois de feito xa queda dito que se conservan, sin que *oficialmente* naide poida impedilo, todos aqueles que teñen razón de ser— idiomas mais ou menos restrinxidos á unha comarca ou un pais, non se debe pasar d'un xusto e racional e

prudente sistema pra elexir o qué abundan as indicaciós feitas. Tan falto de miolo seria atomizar o linguaxe querendo conservar todos os dialectos —ou idiomas, que non hemos de rifar por pouca cousa— como utópico e irracional —e perdonen os *azules* e *volapukistas* d'onten e os *esperantistas* d'oxe— é empeñarse en fundar un idioma universal. E non falemos unha fungalla mais de todo isto.

Afellas que interesante de veras é o tema qu'ó señor Montenegro elixéu pr'o seu discurso, non somentes n'ó terreo literario, pero ainda mais n'ó psicolóxico. Porque si é certo que totalas manifestaciós d'a humana actividade levan o sello, coma non pode ser menos, d'a yalma d'o seu autor xa que son a expresión d'un estado de conciencia, ningunha d'as obras d'os homes leiva tan fundamente grabado coma as literarias n'as que cada un pón un anaco d'o seu esprito, sendo coma verdadeiras encarnaciós n'as que palpita e vive a mesma intelixenza. Por iso, ô desentrañar sua sustancia e fundamento hase de atopar, e de feito atópase n'elas, a intima e propia personalidá de quen as creou â sua imaxen e somellanza.

Ista individualidá, iste personalismo d'a obra literaria, non empeza nin moito menos pra que as d'unha idade, d'un lugar d'unha nacion poidan ofrecer caracteres xenéricos e comuns capaces de servirilles de distintivo pr'agrupalos, por que si é certo, como queda dito, que cada poeta escribe, si o é de veras, coma sinte e coma pensa, e por iso sella as suas obras c'a sua propia e personal estampilla, non é menos verdade que cada home é fillo d'o seu tempo e d'o seu lugar, d'as circunstancias qu'ó rodeyan, d'o *medio ambiente*, en fin, que sobre dél actua e sobre dél imprime tamen á sua contraseña.

E antes de pasar adiante, e non sin pidirle mil perdóns ô Sr. Montenegro, hame de dar licencia o meu amigo e compañeiro pra que lamente que n'ó tema proposto no houbese afondado mais, chegando â mesma médula d'o asunto, disecando freba por freba e célula por célula as obras todas d'a gallega literatura pra atopar aló n'ó mais intemo d'o seu ser a propia yalma que iba buscando, ispida e limpa pra ser vista sin estorbos nin celaxes. Antóxaseme que, quedándose coma se quedou preto d'o coiro, el personalizou pouco a poesia gallega, xa que en lei direita, as siñales que coma súas lle asina son comuns e xeneraes en demasía. Casementes n'hay literatura á quen non correspondan.

E a gallega amais d'elas, que tamén lle tocan coma á todas, téñ outras que mais craramente a caracterizan e, polo tanto, son mais ben a sua yalma. Taes son as notas subxetiva e descriptiva. Unha e outra, sin ser, craro está, exclusivas d'as nosas obras,

están n'elas tan fondamente sintidas e con elas talmente maridadas que mesmo n'é posible d'elas separalas. Non compre demostrar ista afirmación con exemplos que, si así fora, afellas qu'os hay a barullo n'os noso Parnaso. Ben se pode decir qu'a porfía parés que s'empañan en confirmala todolos nosos poetas.

E mais ambas á duas son fáciles de razonar sin moito traballo. A primeira é que-zais condición de raza. Somos nos os gallegos calados, tristós, malencónicos, metidos alá dentro de nosoutros mesmos, non derramados para fora e pouco parleiros; e pola mesma, pensamos mais e acaso mais fondo e mais firmes qu'outros de contraria condición. E por iso, n'as nosas longas e caladas meditaciós, aínda sin percatarnos d'elo estudiámonos compridamente, e anaco por anaco e peza por peza, descompoñemos e desarmamos toda a maquina d'os noso esprito, e n'iste estudio e traballo complacémonos de moito booo xeito. Nada tén d'estrano, pois, qu'iste hábito, qu'iste vicio si queredes chamálo así, se traduza e amostre n'os nosos escritos, que non son nin poden ser outra cousa que a gráfica d'os nosos pensamentos. E paréceme esta unha d'as boas probas d'os noso parentesco c'os homes e c'as razas d'os Norte, coma nos pensadores e coma nos tristonas coma os picachos d'os nosos montes coroados d'eternas brétemas qu'así velan o sol coma a alegría. Pouco compre escarabellar n'as nosas *Baladas*, n'os nosos *Cantos populares*, n'os nosos *Romances* pra atopar, e non moy fondamente por certo, o fermento romántico, non d'os romaticismo tolo, baldeiro, sin cemento, sin consistencia, falso romanticismo, senon romanticismo de boa ley, o que consiste en sentir e pensar n'os divino, sentir e pensar d'os Arte.

En canto á nota descriptiva non é menos crara nin menos frecuente n'os nosos poetas. N'hay un soilo d'eles que mais ou menos nono seya. ¡E coma non si a cutío se nos meten polos ollos eses tesouros d'hermosura sin par en que é tan rica a nosa terra! Fragas e chouzas, veigas e cortiñas, arroos e regueiros, sombríos uns e soñadores coma a imaxen d'os misterio; ledos e risoños outros coma a alegría mesma e agasallantes todos coma si fosen ó mesmo Paraíso, convidan e atraen pra que n'eles se busque inspiración e numen. E si así é a terra, ¿que decire d'os mares e d'as rias que a circundan e rodean cal si marco de prata lle fixeran, e por antr'ela se meten e recortan pra mellor bicala y-engarzala c'os seus nacarados brazos? ¡Qué d'este ceo de morteciña e tamizada luz, envolveito en gasas y-encaixes que sobre dél se recortan e debuxan e á cuyo través as estrelas parpadexeron medrosas e acaloumiñeiras!

D'este ledo e armónico consorcio antr'estes dous elementos que mútuamente se compretan, resulta pr'os poetas galicianos a especial psicoloxía que presentan as

suas obras coma concebidas ô par en dous horizontes: o d'a sua yalma ensoñadora e meditabunda, dôcemente malencónica; e o d'a sua terra agarimeira, tenra e sobre de todas pintoresca, qu'encerra yengasta o primeiro com'a tumbaga a pelra n'o seu engarce primoroso.

* * *

Po-l-o demais, é verdá e moita verdá o que dí o noso novo compañeiro d'Academia. Os poetas gallegos sinten a Fé, a Patria e o amor com'os que mais e a porfía consá-granlle os seus cantos. Estes nobres sentementos latexan e palpitan n'os mais d'eles âs veces coma fin principal qu'os informa e determina, outras como accesorio que antr'os demais sobresa e se distingue. Estes tres grandes ideales sonno tanto que non se concibe que poidan esquecer xamais á ninguén que d'artista se precie; e non habiamos de ser os gallegos o que tal pecado cometéramos. Nin podriamos facelo ainda propoñéndonos d'intento que â nosa veira, n'a nosa propia casa e n'o medio d'a nosa familia tiñamos a eito quen nos puñera o recordo diante d'os ollos: nosos hirmás os poetas castellanos de todolos tempos, que a cutío yen todolos tonos cantaron o amor a Patria e a Fé n'iste noso gran pazo d'España.

* * *

Non quér decer isto que vou relatando que a poesía gallega non evolucione c'os tempos, adaptándose á eles e d'eles tomando o que dan á cantos n'eles viven. Rifaría tal afirmación c'a que n'o encomenzo deixo sentado sobre d'a propia e necesaria evolución d'a vida. Coma ela, d'a que a Poesía é unha d'as mais grandes manifestaciós yexempro, é tamén varia e sucesiva, coma ela vive n'o medio ambiente, axeitándose á él. Polo mesmo, non é nin podia ser á poesía gallega d'oxe com'a de media centuria atrás. Postas de par, preto saltaran ôs ollos as diferencias qu'as separan.

Pero ollade, señores, que non son estas de tal caste que borren antr'elas non so-mentes o aire de familia, senón tamén a somellanza d'hirmás. N'a d'antronte coma n'a d'hoxe atoparánse á cutío as notas características que lles quedan asinadas, por mais que aparezan aliñadas con mais ou menos parecido agasallo. Non d'outro modo n'a muller formada e comprida, e aínda n'a vella engurra e cana, descóbrese a

Resposta. **Juan Barcia Caballero**

marca d'a moza garrida, fresca e lozana n'outro tempo, e quezais a inocente sorrisa d'a meniña.

* * *

E nada mais, meus señores, que si pra dar o saúdo fraternal ô noso novo compañeiro son estos meus párrafos moy pouca cousa en comparanza d'os seus merecementos, pra darvos canseira por desabridos e mayados son afellas abondos. Deixade, pois, que en boa hora vos deixe, non sin pidirvos mil perdóns pola fatiga que vos din con eles e sin saudar outra vez mais con agarimo d'hirmán ô novo académico.

Real Academia Galega
Rúa Tabernas, 11
15001 A Coruña
www.academia.gal

REAL ACADEMIA GALEGA

